

goškoj akademiji gdje se predaje metodika i didaktika hrvatskog jezika za osnovne i glavne škole. Autor donosi tabelu školske statistike o učenju materinskog jezika u školama za manjine u hrvatskim općinama, zatim daje pregled učenja hrvatskog jezika u glavnim školama u školskoj godini 1990./91. te u gimnazijama i srednjim školama, kao i na Pedagoškoj akademiji u Gradišću i na Sveučilištu u Beču.

Na kraju knjige dan je sažetak na hrvatskom jeziku Gradišćanaca.

Svojom sažetošću i bogatim priložima (karte i statistike školstva) knjiga je jasno ocrtala povijesne prilike školstva gradišćanskih Hrvata u posljednjih 150 godina. Nadajmo se da će knjiga nadahnuti na daljnje proučavanje kulture tog vrijednog ogranka naše hrvatske zajednice!

Dora Bošković

COMENIUS : Teacher of Nations / Jaroslav Pánek. - Košice ; Prague: Vychodoslovenské vydavateľstvo ; Orbis, 1991.

Uoči i tijekom planetarnoga obilježavanja 400. obljetnice rođenja Jana Amosa Komenskoga, u Češkoj i drugdje, na nekoliko stranih jezika objavljena je knjiga češkoga povjesničara Jaroslava Páneka o Comeniusu - učitelju naroda. Opsežna komeniološka literatura tim je naslovom dobila vrijednu prinovu. Engleska inačica u prijevodu Ive Dvořáka ima 95 stranica teksta i 15 listova s ilustracijama.

Autor na početku daje uvod, točnije okvir za razumijevanje prošlosti češkoga naroda i Europe u razdoblju Comeniusova života (1592.-1670.), što je ujedno i naznaka konteksta u kojem se sagledava pojava, značenje i vrijednost djela velikana češke, europske i svjetske filozofske, teološke i pedagoške misli (poglavlje *Born Into a Labyrinth*).

U središnjem, glavnom dijelu knjige autor kronološki prati životni put Comeniusov na njegovim europskim postajama i u susljednim stvaralačkim fazama. U poglavljima *The Star of Czech Culture, The Exile, A Servant of His Nation in Service of Humanity, The Messenger of Peace* i *Universal Reform* čitatelj može naći obavijesti o brojnim Comeniusovim radovima s opisom okolnosti u kojima su oni nastajali. Dakako, time su obuhvaćena i sva značajna pedagoška djela (*Ianua linguarum reserata, Via lucis, Methodus linguarum novissima, Didactica magna, Schola ludus, Orbis sensualium pictus* ...); ona su određena sadržajno, ilustrirana nosivim citatima, povezana s cjelinom Comeniusova opusa te stavljena u odnos prema dominirajućim svjetonazorima i praksi Comeniusovih prethodnika i suvremenika.

Završna poglavlja (*Comenius' Work in the Changes of Time* i *Heritage for the Future*) tematiziraju sudbinu i recepciju Comeniusova djela u češkim i svjetskim relacijama do našega vremena te otvaraju pitanja njihova značenja danas i u 21. stoljeću.

U zaključku autor ističe da Comeniusova ostavština može biti ozbiljna inspiracija pripadnicima raznih filozofskih i ideoloških orijentacija. Kad je riječ o obrazovanju, to može biti Comeniusov stav o razvijanju čovjekovih prirodnih sposobnosti, stvaralaštvu koje uspostavlja ravnotežu između osobne slobode i

društvenoga poretka te odgoju svijesti da svaki pojedinac bude odgovoran prema cijeloj svojoj zajednici i da društvo bude odgovorno prema svakom svom članu. Tim konceptom Comenius se zalagao za razvitak univerzalne kulture i integraciju znanstvenih disciplina, zagovarao je konzistentnu primjenu svih duhovnih vrijednosti za javno dobro i tražio je uspostavu čvrste veze između teorije i prakse.

No, budući da su oblici društvene organiziranosti i spoznajno-metodološke paradigme danas drugačije od onih iz 17. stoljeća, normalno je da sve Comeniusovove prijedloge za uređenje sustava međuljudskih i međunarodnih odnosa ne možemo prihvatiti kao model rješavanja suvremenih problema, pa tako i onih pedagoških. Stoga, na tragu izazova i poticaja Comeniusova uzoritog humanizma, smisao njegova djela slijedit ćemo i vrijednost njegovu afirmirati budemo li - sredstvima i metodama primjerenim 21. stoljeću - primjenjivali i razvijali najveću vrijednost i najplemenitiji sadržaj njegove ostavštine - »svijest o čovjekovoj slobodi i njegovoj odgovornosti za skladan razvitak ljudskoga roda« (str. 81). To je i glavna misao koja nam se nameće nakon čitanja ove knjige.

Obavijesnu i upotrebnu vrijednost Pánekove monografije povećava pregledna lista Comeniusovih biografskih podataka i popis važnije komeniološke literature, te rječnik manje poznatih pojmova i kazalo imena, kao i izbor kvalitetne ilustrativne građe.

Sve u svemu, ova knjiga - stilom jednostavnim, argumentacijom jasnom a obradom cjelovitom - pouzdan je vodič u pristupu Comeniusovom djelu. Stoga, kad bi se pojavila i u hrvatskome prijevodu, mogla bi - vjerujem - izazvati pozornost i našega čitateljstva, u prvom redu prosvjetnih djelatnika i studenata pedagoških fakulteta. Dotad, kao jedina slična monografija na hrvatskome jeziku ostaje nam - Klikin *Život i rad Ivana Amosa Komenskoga*, prijevod s češkoga, izdanje HPKZ-a, iz godine - 1892. (Jao, kako stoljeće učas prođe!)

Ivan Vavra

ZBORNİK ZA ZGODOVINO ŠOLSTVA - ŠOLSKA KRONIKA : glasilo Slovenskega šolskega muzeja. - Sv. 25/1992. - Ljubljana, 1992.

U uvodnom dijelu Slavica Pavlič, glavna i odgovorna urednica *Zbornika*, donosi načelne napomene pod naslovom *Ob srebrnem jubileju* gdje iznosi razloge nove (stare) idejne koncepcije *Zbornika* koji od 25. sveska započinje biti glasnikom Slovenskoga školskog muzeja. Očito je da se uredništvo povodilo za logikom povijesnog kontinuiteta preuzimajući djelomice kako sam naslov dotadašnjeg časopisa (*Zbornik za povijest školstva i prosvjete*) tako i njegovu sadržajnu strukturu koji su na razini ideje, kako naglašava urednica, ponikli u nekadašnjem Savezu pedagoških društava Jugoslavije, a ostvarili se (1964.) na poticaj školsko-pedagoških muzeja iz Ljubljane, Zagreba i Beograda u zajedničkom časopisu.

Prilozi u ovom svesku *Zbornika* razvrstani su u slijedeće cjeline: *Članci i rasprave, Manji prilozi i građa, Iz rada školsko-pedagoških muzeja, Prikazi i recenzije, Bibliografija o školstvu*; novost je rubrika pod naslovom *Šolski zapisi* koja je rezultat istraživačkih projekata kružoka koji se bavi poviješću osnovnih škola. Tu istra-

živačku djelatnost od 1969. usmjerava Komisija zadužena da prati rad tih kružoka djelujući unutar Saveza prijatelja mladeži Slovenije.

U nosivoj, glavnoj rubrici *Zbornika (Rasprave i članci)* prisutna su četiri priloga o povijesti pojedinih škola, odnosno o povijesti školstva u određenom kraju: Ivanka Zajc-Cizelj piše o počecima osnovnog školstva u Polzeli (1797.-1830.); Verena Stekar-Vidic o povijesti osnovne škole u Radovljici; Mateja Ribarič informira nas o organiziranosti slovenskoga školstva u tuđini, točnije u Argentini, a Branko Šuštar daje pregled razvoja školstva u kraju oko Cerknice. Monografski prikaz o nastavi kemije u Sloveniji do prvog svjetskog rata podastire nam Sonja Jozelj. Prilog Vlaste Tul *Škole i arhivi* razmatra načine suradnje između škola i arhiva te, unutar toga, napose dužnosti i obveze škola da vrijednu arhivsku građu daju na pohranu arhivima.

Posebnu pažnju zaslužuje članak *Šolski vrt* Marije Bavdaž koji se bavi samim pojmom školskog vrta, njegovim nastankom i značenjem u odgojno-obrazovnom smislu. Autorica nas informira da se dotični razvio iz vrtova koji su postojali u posjedu mnogih škola. Naime, 1869. godine u Austriji je tzv. Schulumformung-om (preobražaj školskog ustrojstva) pridana velika važnost nastavi prirodopisa pa se pokazalo nužnim da treba naći prikladno nastavno sredstvo koje bi vodilo nastavi po mjeri života. Ono je nađeno u školskom vrtu.

U rubrici *Manji priloz i grada* uglavnom se nalaze priloz o pedagoškim djelatnicima, pojedincima manje ili više značajnima za slovensku pedagogiju. Tako Boris Rozman piše o najstarijem dokumentu iz ostavštine nadučitelja Matije Hitija, Tatjana Hojan navodi sjećanja Angele Vodetove, a Andrejka Nemeč razmatra prinos Elize Kukovec slovenskoj pedagoškoj misli. Pored priloga Branka Šušlara, koji nas informira o časopisu *Učiteljski tovariš* i njegovim zaslugama u obavještavanju slovenskog učiteljstva o zbivanjima u Bosni i Hercegovini za prvih godina nakon okupacije 1878. godine, veoma je zanimljiv članak Tatjane Hojan, bibliotekarske savjetnice Slovenskoga školskog muzeja, svojevrstni *homage* prve slovenskom pedagoškom časopisu *Šolskom prijatelju* u povodu njegove sto i četrdesete obljetnice (1852.-1883.). Autorica sažeto iznosi životni put časopisa od njegovih početaka objavljivanjem u Klagenfurtu 1852. godine preko 1855. kada mijenja naslov, ali donekle i ćud, budući da postaje književnim listom, no ipak zadržava jednu rubriku za priloge iz područja školstva. Godine 1856. mijenja ime u *Slovenski prijatelj* i raspada se na dva dijela, zapravo na dva zasebna lista: uređivanje većeg dijela bilo je povjereno crkvi, dok je manji ostao posvećen školi. Ubrzo se zbog pomanjkanja priloga pretvorio u čisto crkveni časopis i kao takav izlazio do 1883. godine. Autorica zaključuje konstatacijom da su u tom slovenskom prvijencu pedagoške periodike objavljene značajne rasprave, prijevodi i izvješća o pojedinim tada još rijetkim učiteljskim skupštinama.

Rubrika *Iz rada školsko-pedagoških muzeja* svjedoči o želji uredništva da se registriraju zbivanja u školsko-pedagoškim muzejima ne samo Slovenije nego i njoj susjednih zemalja, Austrije i Hrvatske.

Priloz u *Zborniku* opremljeni su mahom svime onim što je *conditio sine qua non* svakog stručnog časopisa: navodima literature, sažecima članaka, slikovnim prilozima ... Jedina zamjerka časopisu jest ta što nema znanstvenu klasifikaciju članaka koju bi nužno morao imati s obzirom na visok profil ostalih parametara.

Sve u svemu *Zbornik za zgodovino šolstva - šolska kronika*, gdje je prvi dio naslova, da tako kažemo, *genus proximum* tradicije i/ili obol dotadašnjem časopisu *Zborniku za povijest školstva i prosvjete*, a *Šolska kronika differentia specifica* slovenske samostojnosti i želje da se od 25. sveska samostalno počne objavljivati stručni pedagoškopovijesni časopis, nadaje nam se kao ozbiljan stručni časopis koji nije namijenjen samo uskom krugu stručnjaka (povjesničara školstva), nego bi trebao naći svoje mjesto u svakoj školskoj knjižnici.

Marko Plavić

STUDIA COMENIANA ET HISTORICA : časopis Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě pro komeniologii, historii 16., 17. a 18. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí. - Vol. XXII/1992, no. 46-47 - Uherský Brod, 1992.

U ovom svesku časopisa *Studia Comeniana et historica* objavljeni su izvorni radovi (referati) te rasprava s 18. međunarodnog komeniološkog kolokvija što je, u povodu 400. obljetnice rođenja J. A. Komenskoga, priređen u Uherskom Brodu 10.-12. rujna 1991. godine.

Znanstveni skup nosio je naziv »Jan Amos Komensky u svjetlu novog proučavanja«, a namjera je organizatora bila da okupi stručnjake koji se bave vrednovanjem raznih aspekata dosadašnje komeniološke produkcije, tj. analizom sadržajno najznačajnijih publikacija koje pridonose pomacima u proučavanju djela J. A. Komenskoga i ujedno otvaraju nove perspektive i mogućnosti daljnega razvitka komeniologije. No, kako se dade razabrati iz predgovora, pristupi raznih autora i njihovo tumačenje misli vodilje kolokvija razilazili su se do te mjere da su organizatori odustali od unaprijed određenih kriterija. To je bio razlog i određenoga nesnalaženja redakcijskoga savjeta koji je, s nedoumicama glede rasporeda i redosljeda 28 priloga, nastojao zborniku dati unutrašnju logiku.

U prvoj, najvećoj skupini radova 14 je referata i oni uglavnom odgovaraju zamisli kolokvija. Tu je objavljen govor Jana Šimse prigodom predaje *Novog zakona* (1601.) Muzeju J. A. Komenskoga u Uherskom Brodu, a zatim referati: *Pitanja interdisciplinarnog istraživanja djela Komenskoga* Dagmar Čapkove; *Jan Amos Komensky u svjetlu novoga proučavanja filozofije* Jaroslava Peškove; *Filozofski prinosi razvitku komeniologije* Karela Flossa; *Komensky teolog* Zdeněka Kučere; *Pedagoška komeniologija u dva zadnja desetljeća* Borisa Uhera; *Pedagoška komeniologija u publikacijama u razdoblju 1945.-1990.* Josefa Cacha; *Novi pogledi na jezik kao sredstvo i cilj Jana Amosa Komenskoga* Jiříja Danhelke, Karela Hádeka i Karela Kučere; *Jan Amos Komensky u povijesti češke književnosti* Viktora Viktore; *Dosadašnji rezultati i perspektive istraživanja djela Komenskoga s aspekta muzikologije* Olge Settari; *Izrada mapa u djelu J. A. Komenskoga* Milana V. Drápele; *Nove spoznaje i nova pitanja u proučavanju Komenskoga* Josefa Polišenskog; *Objavljivanje djela Komenskoga nakon 1945. godine* Martina Steinera te *J. A. Komensky i češki čitatelji ili Komensky u prijevodima* Markéte Klosove.